

MİLLİ AZƏRBAYCAN TARİXİ MUZEYİNİN KOLLEKSIYASINDA MÜHAFİZƏ OLUNAN MADDİ NÜMUNƏLƏRİN ETNİK İDENTİKLİYİN FORMALAŞMA VƏ QORUNMASINDA ROLU

Fatma Məhərrəm qızı Qəniyeva
Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi
E-mail: fatime.qeniyeval@gmail.com

Məqalədə musiqi kimliyinin etnoqrafik və etnoloji tədqiqatlarına dair şərh verilmişdir. Bu məqalədə müzakirə olunan əsas məsələlər, musiqinin dünya və Azərbaycan tədqiqatçıları tərəfindən identiklik simvolu kimi xalqın həyatına təsiri araşdırılır. Musiqi kimliyinin tədqiqatlarında üç əsas məsələ nəzərə çatdırılır. İlk olaraq musiqi kimliyinin genezisinə baxılır, daha sonra hər bir xalqın özünəxas milli musiqi alətləri identiklik göstəricisi kimi tədqiq edilir. İkincisi, musiqi kimliyi etnik və ya milli kimlik kateqoriyalar kontekstində nəzərdən keçirilir. Eyni zamanda musiqi kimliyi kollektivliyin bir növü kimi təsvir olunur. Bu gün ədəbiyyatda ən çox təqdim olunan üçüncü məsələ isə sadalanan maddi nümunələrin mühafizə olunaraq nəsillərdən-nəsillərə ötürülməsidir. Tədqiqat zamanı Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin Etnoqrafiya fondunun materialları identiklik kontekstində araşdırılmış, zəngin kolleksiyada mövcud olan, müxtəlif şəxsiyyətlərə məxsus musiqi alətlərinə istinad edilmişdir. XIX yüzilliyin sonlarından etibarən Azərbaycanın bir sıra şəhərlərində musiqi məclisləri, cəmiyyətləri təşkil edilirdi ki, bu da musiqinin inkişafına böyük təkan olmuşdur. Azərbaycan musiqisinin keçdiyi inkişaf yolu, burada baş verən müxtəlif mədəni proseslər tarixi mənbələrə əsaslanaraq tədqiq edilmişdir.

Açar sözlər: musiqi, identiklik, mədəniyyət, incəsənət, muğam

GİRİŞ

Etnik identiklik fenomeninin öyrənilməsi "identiklik" və "etnik özünüdərk" anlayışlarının nəzəri icmalını tələb edən sahələrdəndir. İdentiklik həmçinin "etnik şüur", "etnik özünüdərk" və "etnik mənsubiyyət" anlayışlarının məzmununun nəzərdən keçirilməsini zəruri edir. İdentiklik iyerarxik çoxkomponentli bir sistem kimi başa düşülür və bu kontekstdən kənarda təsvir edilə bilməz, çünki real həyatda onun funksional təzahürləri və formalaşma yolları mürəkkəbdir. Musiqi identikliyinə formalaşması və onu təşkil edən komponentlərin araşdırılması XX əsrin 90-cı illərində istər etnoqraf, istərsə də musiqi tarixi üzrə tədqiqatçıların diqqət mərkəzində olmuş və bugün də aktuallığını itirməmişdir. Təhlil zamanı Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin kolleksiyasında mühafizə olunan milli musiqi alətləri etnik kimliyi təcəssüm etdirən identikliyin digər komponentləri ilə üzvi şəkildə bağlılıq və müştərək qaydada maddi dəyərlərin mənimsənilməsi məsələlərini də üzə çıxarır.

ƏSAS HİSSƏ

Çin filosof və siyasətçisi Konfutsinin məşhur fikirlərini konfutsiçilərin "musiqi sosial və psixoloji hadisələri əks etdirir" - mülahizəsi kimi qəbul etmək olar. Müəllifin musiqi haqqında xalqın etnoqrafik görüşlərini əks etdirən digər fikri isə belədir. "Əgər ölkənin və oradakı əxlaqın vəziyyətini bilmək istəsən, onda musiqiyə qulaq as" [10, s. 117]. Musiqi üçün vacib sayılan alətlər, onların vasitəsilə söylənilən sözlər xalqın qoruyub saxladığı adətləri və milli şüurunu nümayiş və təbliğ edir. Ailə və məişət mərasimlərində mövcud rituallar, bütün həyatı hadisələr hər dövrdə musiqinin məzmununda özünü göstərir. Musiqiyə belə baxış "Li-Tszi" də var. "Cjen və Vey knyazlıqlarının nəğmələrinin səsləri nizamsız cəmiyyətin təranələridir, faktiki olaraq, orada intizamsızlıq hökm sürür. Puşuy çayı üzərindəki Sanqszyanıdan olan nəğmələrin səsi ölməkdə olan çarlığın təranəsidir. Burada idarəçilikdə intizamsızlıq hökm sürür, xalq oradan qaçmışdır, aşağı təbəqə yuxarı təbəqəni

aldatmış, öz pis niyyətlərinə müvafiq hərəkət etmişlər. Artıq bütün bunların qarşısını almaq qeyri-mümkündür” [10, s. 117]. Fransız musiqi nəzəriyyəçisi İohann de Qroxio isə mürəkkəb və düzgün elmi musiqini motetlər, orqonum, mahnılar (coketlər) olmaqla 3 növə ayırır. Bu musiqiyə o, xalq musiqisi ilə müqayisədə daha az diqqət yetirir [12, s. 249]. Motetlər mürəkkəb və incə musiqi olmaq etibarilə o, hamı üçün “olandır”, Motetlər sadə xalqa “qida” kimi təqdim olunmalıdır; o onların incəliyini, geriliyini hiss etməz və onlardan zövq almaz, motetləri alimlər və incəsənətdə gözəllik, incəlik axtaranlar üçün ifə etmək lazımdır.

Musiqi tarixi araşdırmaları sübut edir ki, onun ən qədim soy kökləri ovçuluqla əlaqədar olan zərb, nəfəsli alətlərin meydana gəlməsi ilə yaranmışdır. Böyük və kiçik zərb alətləri, qışqırıq səslə qara zurna kəraney, şah nəfir bu kimi alətlər ovçuluqda, tütək, ney, zəng səslə zıncırovlar maldarçılıqla əlaqədar yaranaraq geniş şəkildə tətbiq olunmuşdur. Məhz bu musiqi alətləri ən qədim alətlər sayıla bilər. Bununla yanaşı, onu da qeyd etmək lazımdır ki, musiqinin bir sənət kimi inkişaf etməsini və onun məişətdə, əməyin digər sahələrində geniş tətbiq olunmasını göstərən, eradan əvvəl VI minilliyə aid edilən bu sənət əşyası üzərində tədqiqatçı alimlərdən Çikaqo Universitetinin Şərq dilləri üzrə professoru, arxeoloq Hilən Kantur və Çığamışda qazıntı işlərinə başçılıq etmiş Kaliforniya Universitetinin professoru Pinas Delokaz xüsusi tədqiqatlar aparmış, YUNESKO-nun “Peyma” jurnalında məqalə çap etdirmişdir [2, s. 1].

Azərbaycan qədim və olduqca zəngin mədəniyyət və incəsənətə malik olan bir ölkədir. Azərbaycan incəsənətinin əsas qollarından olan musiqinin öyrənilməsi isə xalqın həm keçmişinin, həm də çoxşaxəli müasir həyatının bütün sahələrinin, milli kimliyin tədqiqi üçün ən mühüm məsələlərdən biridir. Azərbaycan xalqının musiqi identikliyinə xalqın folklor nümunələri simasında da izləmək mümkündür. Bildiyimiz kimi, musiqinin yaranmasında əsas səbəb olaraq alətlər mühüm rol oynayır və onlar haqqında müxtəlif dastanlarda geniş məlumat verilir. Koroğlu dastanında saz, həmçinin digər musiqi alətlərinin də adları çəkilir. Dastanın müxtəlif variantlarında göstəriləndiyi kimi, hökmdarın gəlişi zamanı, fəvqəladə bir hadisə baş verməsini, qoşunların yola düşməsini, müharibənin başlanğıcını zərb alətləri təbil, döhl (dühül) və ya tək təbilin çalınması, təbilkəranəy, təblü-nay, təblü-ələm səsinin eşidilməsi bildirir. Qoşun yola salınanda təblü-hazırbaş, geri qayıdanda isə təblü-çəng çalınırdı [1, s. 51]. Bütün bunlar maddi mədəniyyət nümunəsi olan musiqinin xalqın identikliyinə formalaşmasına mühüm təsirini nümayiş etdirir. Musiqi alətlərindən qopuz, saz müxtəlif danışqlar zamanı və döyüşlərdə də istifadə edilirdi. Belə ki, Azərbaycan ədəbiyyatının ən qədim yazılı abidəsi olan Dədə Qorqud dastanında qopuz aləti sülhün, ədalətin bərqərar olmasının simvolu, eləcə də and, iman yeri olması kimi öz əksini tapmışdır. Ozanlar hərbi yürüşlərdə sərkərdələrin önündə gedərək onları döyüşə ruhlandırır, bununla yanaşı, toy və digər şadlıq mərasimlərində çalıb çağırırdılar. Qopuz ən qədim simli çalğı alətlərindən biridir. Onun yaranma tarixi eradan çox-çox əvvəllərə aid edilir. ABŞ arxeoloqlarının 1960-cı ildə Şuşadağı ətəyində yerləşən Cığamış qədim insan məskənində apardıqları qazıntılar zamanı e.ə VI minilliyə aid edilən nadir mədəniyyət nümunələri aşkar edilmişdir. Bu tapıntıların ən maraqlısı sinəsində qopuz tutmuş ozan və bir neçə başqa musiqiçidən ibarət musiqi məclisinin təsvir edildiyi saxsı qabdır. Qopuz türk xalqlarının yaşadığı coğrafi ərazilərdə məlum olmuşdur. Onun müxtəlif növləri hətta bəzi Avropa ölkələrində də (Ukrayna, Polşa, Macarıstan, Moldova) “kobuz”, “kobza”, “komuz”, “komız” və başqa adlarla geniş yayılmışdır. Çox güman ki, bu proses IV-V əsrlərdə türk tayfaları olan hunların Avropaya yürüşü (Xalqların Böyük Köçü) zamanı baş vermişdir. Güman ki, qopuz sözünün etimologiyası qop qədim türkcədə “ucalıq”, “yüksəklik”, uz isə “avaz”. “sehrli musiqi ahəngi” anlamını ifadə edir [3, s. 45-47]. Artıq burada kimlik məsələsi ön plana keçir. Azərbaycanın zəngin mədəni irsə malik olan bölgəsi - Qarabağ incəsənət diyarı kimi tanınır. Burada, xüsusilə də Şuşada musiqi, muğam sənəti daha məşhurdur. Azərbaycan musiqi mədəniyyətini zənginləşdirən Şuşa musiqi sənətinin çoxəsrlik ənənələri vardır. Qarabağ musiqi sənətində təkə muğamlar deyil, incəsənət xəzinəsini öz nadir inciləri ilə zənginləşdirən aşiq yaradıcılığı, xalq mahnıları, rəqslər də özünəməxsusluğu ilə seçilir. XIX əsrdə Şuşada incəsənətin müxtəlif sahələri inkişaf etməyə başlayır. İlk olaraq teatr həvəskarları tamaşalar

hazırlayır. Tamaşaların əksəriyyəti isə M.F.Axundzadənin əsərləri əsasında qurulurdu. Bir məqamı qeyd etmək olar ki, Qafqazda ilk teatr tamaşasının 1845-ci ildə Tiflisdə təşkil olunduğu halda, çox keçmədən 1848-ci ildə Şuşada ilk tamaşa nümayiş olunmuşdur.

Musiqişünas V.D.Karqanov “Qafqaz musiqisi” adlı əsərində belə yazmışdır: “Cənubi Qafqaz musiqi xadimləri, çalğıçı və xanəndələrin, şeir, musiqi, mahnılarını füsunkar vətəni olan Şuşa verirdi”. Bütün Cənubi Qafqaz üçün bir konservatoriya rolunu oynayan bu şəhərdən hər mövsümdə, hətta hər ay Cənubi Qafqaza yeni mahnılar, motivlər gəlirdi [11, s. 28]. Şuşa təkcə Azərbaycanda deyil, bütün Cənubi Qafqazın mədəni həyatında mühüm rol oynamışdır. Şuşanı Cənubi Qafqazın musiqi konservatoriyası adlandırırlar. Şuşada digər incəsənət növlərindən olan musiqi də geniş yayılmışdır. Burada Qarabağın digər şəhərlərinə nisbətən xanəndə sənəti daha sürətlə inkişaf edirdi. Şuşada ilk musiqi məktəbi yaradıcılarından biri də Xarrat Qulu olmuşdur. Məhz bu sahədə sistemli şəkildə tədris prosesinin təşkili Xarrat Qulu tərəfindən musiqi məktəbinin əsası qoyulandan sonra başladı. Ədəbiyyatşünas Firidun bəy Köçərli isə Xarrat Qulu sənəti haqqında belə yazırdı: “Kərbəlayi Qulunun sənəti xarratlıq idi. Onu Şuşa əhli əziz və mehriban tutardı. Qarabağın məşhur xanəndələri onun yetirmələridir [4, s. 130]. Bu məktəbin yetirmələri Qarabağın musiqi tarixində yeni mərhələnin başlanğıcını qoydu. Həmin sənətkarlar nəinki Qarabağda, demək olar ki, bütün Azərbaycanda tanınaraq, yüksək nüfuz sahibinə çevrildilər. Onlardan bir neçəsinin adını sadalamaq olar. Məşədi İsi, Əbdülbaqi Zülalov, Hacı Hüsü, Keştazlı Haşım, Keçəçi oğlu Məhəmməd, Malıbəyli Həmid, Məşədi Məmməd Fərzəliyev, İslam Abdullayev kimi şəxsiyyətlər həmin məktəbin davamçılarıdır. Bu sənətkarların yetirmələri isə Cabbar Qaryağdı oğlu (1861-1944), Seyid Şuşinski və Xan Şuşinski kimi sənətkarların adları Azərbaycan musiqi mədəniyyət tarixinə qızıl hərflərlə yazıldı. Azərbaycan musiqisinin inkişaf tarixində böyük musiqişünas alim M.M.Nəvvabın adı xüsusi vurğulanır. O, “Məclisi üns”ü yaradaraq sənətkarların yetişməsinə öz dəyərli töhfəsini vermişdir. Azərbaycanın poeziya və musiqi beşiyi olan Şuşada dünyaya gələn Mir Möhsün Nəvvab XIX əsrin 80-ci illərində məşhur xanəndə Hacı Hüsü ilə birlikdə Şuşada “Musiqiçilər məclisi” yaratmışdılar. Məclisdə xanəndələrin ifa üsulu, klassik muğamları müşayiət edən şeirlər və digər problemlər müzakirə edilirdi. Məclisə öz dövrünün məşhur xanəndələri – Hacı Hüsü, Cabbar Qaryağdı oğlu, Seyid Şuşinski, Sadıxcan, İslam Abdullayev və başqaları daxil idi [8, s. 242]. Bundan əlavə, artıq XX əsrdə Ü.Hacıbəyovun musiqi məktəbi, Bülbülün vokal məktəbi və digər mədəniyyət müəssisələri fəaliyyət göstərməyə başlayır. Azərbaycan tarixçisi İskəndər bəy Münşi (1560/61-1634) “Tarix-i ələm arayi Abbasi” adlı əsərində bir sıra azərbaycanlı musiqiçi və xanəndələrinin içərisində Mirzə Məhəmməd Kamançeyinin adını xüsusi qeyd etmişdir. Əlbəttə, Kamançeyi ləqəbini qazanmaq heç də təsadüfi olmayıb, onun parlaq ifaçılıq qabiliyyəti ilə əlaqədardır. Deyilənə görə, Kamançeyi adı ilə çağırılan bu sənətkar I Şah Abbasın xüsusi kamança çalanı olmuşdur [13, s. 171]. “İtaliya vokal məktəbi” Avropa musiqi tarixində hansı mövqeyə malikdirsə, “Şuşa vokal məktəbi” də Şərq musiqi tarixində eyni mövqeyə malikdir. Təsadüfi deyil ki, vaxtı ilə Şuşanı “Qafqazın İtaliyası” adlandırmışlar [9, s. 37]. *Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2021-ci ildə Şuşa şəhərini Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı, 2022-ci ili isə Azərbaycan Respublikasında “Şuşa ili” elan etmişdir. 2021-ci il may ayının 12-də Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı Şuşa şəhərində “Xarıbülbul” musiqi festivalının, avqustun 29-da isə dahi Azərbaycan şairi, ictimai-xadim Molla Pənah Vaqifin muzey-məqbərə kompleksinin təmir-bərpa və yenidənqurma işlərindən sonra açılışı olmuşdur. Qədim mədəniyyət beşiyi olan Şuşa 29 ildən sonra yenidən qonaqlarını qarşılayaraq ev sahibliyi etmişdir.* Muğam bir sıra xalqların milli musiqi irsinin formalaşmasına təsir göstərmişdir. Muğamlar, həmçinin Azərbaycan xalqının milli identikliyinə qoruyub saxlayan maddi komponentlərdəndir. “Rast”, “Şur”, “Segah”, “Çahargah”, “Bayatı-Şiraz”, “Şüştər” və “Hümayun” əsas muğamlar hesab edilir. Azərbaycan muğamı 2003-cü ildə BMT-nin ixtisaslaşmış təşkilatı olan YUNESKO tərəfindən bəşəriyyətin mədəni irs siyahısına daxil edilmişdir. Həmçinin, 2005-ci il dünyada “Muğam ili” elan edilmişdir. Bundan əlavə, 2010-cu ildən 26 avqust Azərbaycanda Beynəlxalq Muğam Günü kimi qeyd olunur. Bugün Azərbaycan xalqının maddi mədəniyyət nümunələrindən olan, milli identiklik rəmzi sayılan

muğam dövlət tərəfindən qorunur, təbliğ və inkişaf etdirilir. Bu sahədə ilk dəfə Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev fondunun prezidenti, “Azərbaycan mədəniyyəti dostları” fondunun sədri, YUNESKO və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban Əliyeva Azərbaycan muğamını beynəlxalq səviyyədə tanıtmqla yanaşı, həmçinin onu istər xalq, istərsə də dünya miqyasında sevdirməyə nail oldu. Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə “Muğam-Antologiya”, “Muğam-İnternet”, “Muğam-Dəsgah”, “Muğam ensiklopediyası”, “Muğam-İrs”, “Muğam dünyası” adlı layihələr həyata keçirilmişdir. Azərbaycan muğamının adı çəkilən zaman ilk öncə muğam üçlüyünün tərkibinə daxil olan tar, qaval, kamança haqqında bəhs etmək daha məqsədəuyğundur. Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin zəngin kolleksiyasında xalqın musiqi identikliyi tarixi faktlarla sübuta yetirən kamança, qaval, tar və d. musiqi alətləri mühafizə olunur. Muzeyin Etnoqrafiya fondunda mühafizə olunan müxtəlif musiqi alətləri xüsusi zövqlə hazırlanmışdır. Etnoqrafiya fondunda 100-ə yaxın musiqi aləti və bundan əlavə, 20 ədəd musiqi valı qorunub saxlanılır. Muzeydə, həmçinin Mirtağı Mirbabayevin, Cabbar Qaryağdı oğlunun Pirimova hədiyyə etdiyi dəf, Zülfüqar Hacıbəyovun kamançası, Aşıq Hüseyn Bozalqanlının sazı, Süleyman Mansurov, Mirzə Fərəc və Bakıxanovun tarları, Əli Qurbanovun tütək və tarı mühafizə olunur. Muzey fondlarında qorunan bu zəngin maddi materiallar Azərbaycanın musiqi tarixinin və musiqi kimliyinin daha da dərinlən öyrənilməsinə, tədqiq edilməsinə imkan yaradır. Fondada qorunub saxlanılan alətlər arasında ağacdən hazırlanmış tar və qavalı misal göstərmək olar. Etnoqrafiya fondunda mühafizə edilən tarlar içərisində XIX əsrə aid edilən və Şuşaya məxsus, ağac və heyvan dərisindən hazırlanmış tar xüsusi maraq kəsb edir. Çanaq, qol və kəllə hissədən ibarət olan alətin üzəri sədəflə bəzədilmişdir. Çanağın üzəri isə heyvan dərisi ilə örtülmüşdür [5].

Şəkil 1. MATM. EF 4379. Tar.

Qaval membranlı zərb aləti olub, “qab” və “al” sözlərinin birləşməsindən meydana gəlib. Bu ifadənin mənası isə şənlik və ya aldadıcı deməkdir. Muzey kolleksiyasında görkəmli muğam ustası Xan Şuşinskiyə məxsus olmuş və 1965-ci ildə Qədir Rüstəmovaya hədiyyə edilən qaval qorunub saxlanılır [6].

Şəkil 2. MATM. HXƏF. Qaval.

Simli musiqi alətlər qrupuna daxil olan, uzun qola və dayanacağa malik kamança, həmçinin muğam üçlüyünün əsas alətlərindəndir. Kamança XVI-XVII əsrlərdə Azərbaycanda geniş inkişaf etmiş və dövrünün musiqi alətləri içərisində xüsusi yer tutmuşdur. Muzey fondunda mühafizə olunan kamança inkrustasiya üslubu ilə bəzədilmişdir. Kamançadan solo və müşayiət üçün istifadə edilmişdir. Kamança kürəşəkilli çanaqdan, qoldan, aşıqlar yerləşən kəllədən və “şiş” adlanan dəmir dayanacaqdan ibarətdir. Alətin ümumi uzunluğu 70-80 sm-ə çatır. Çanağın açıq tərəfinə balıq dərisi çəkilir, onun üzərində isə çəp vəziyyətdə qoyulmuş xərək yerləşdirilir. Xərəyə söykənən simlərin bir ucu isə aşıqlara bağlanır. Çalınan zaman kamança şaquli vəziyyətdə saxlanılır, dayanacağı dizə söykədilir və at qılından hazırlanan yayı simlər üzərində hərəkət etdirməklə səsləndirilir. Bu vaxt sol əlin dörd barmağı ilə simləri qolun müəyyən hissəsində qola sıxmaqla müxtəlif səslər alınır [2].

Şəkil 3. MATM. EF 1503. Kamança.

Muzeyin Etnoqrafiya fondunda tut ağacından düzəldilmiş “xatabənd” sazın çanağının üst tərəfində on iki kiçik üçbucaq formalı naxışlar vardır. Sazın qolunun üst hissəsində paralel xətt, arasında romb formalı naxışlar düzəldilib. Musiqi aləti XIX əsrin sonunda aşiq Hüseyn Bozalqanlı üçün hazırlanıb [7].

YEKUN NƏTİCƏ

Təhlil edilmiş tədqiqatların sonunda belə qeyd oluna bilər ki, Azərbaycan xalqının musiqi mədəniyyəti və fəlsəfəsi milli kimlik kontekstində müxtəlif səviyyə və üsullarla ifadə olunur. Araşdırılan müxtəlif yanaşmaları nəzərə alaraq müasir transformasiya proseslərinin maddi nümunələrə, xüsusilə musiqi sahəsində baş verən dəyişikliklərə təsiri identikliyi təşkil edən komponentlərin məhz Azərbaycanı beynəlxalq aləmdə təbliğ vasitələrindən biri kimi görmək mümkündür. Bütün bunlarla yanaşı, milli identiklik və onun komponentlərinin qorunması keçmiş ənənələri və dəyərləri unutmaq devizi ilə innovasiyalara da açıq olmağı təmin edir. Məhz bu iki aspektin harmoniyası kimlik fenomeni ilə daim vəhdət yaradır. Milli-mədəni irs nümunəsi olan, hal-hazırda xüsusi aktuallıq kəsb edən musiqi alətlərinin tədqiqi, Muzey kolleksiyası əsasında araşdırılaraq gələcək nəsillərə ötürülməsi mexanizmləri tarixi yaddaş baxımından olduqca önəmlidir. Musiqinin məhz identiklik rəmzi kimi öyrənilməsi hər bir etnos nümayəndəsinin dünyanın hansı nöqtəsində olmasından asılı olmayaraq təmsil etdiyi xalqın musiqisini dinləyən zaman digər xalqın nümayəndələrinə onu təbliğ etməkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayeva, S.A. Azərbaycan folklorunda çalğı alətləri / S.A.Abdullayeva. – Bakı: Adiloğlu, – 2007. – 216 s.
2. Allahverdiyeva, M. Azərbaycan xalq teatrı tarixi / M. Allahverdiyeva. – Bakı: Maarif, – 1978. – 234 s.
3. Əzimli, F.N. Musiqi alətlərimizin adları / F.N.Əzimli. – Bakı: Təfəkkür, – 2004. – 200 s.
4. Köçərli, F. Azərbaycan ədəbiyyatı: [2 cildə] / F. Köçərli. – Bakı: Elm, – c. 2. – 1981. – 459 s.
5. Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi / Etnoqrafiya fondu, inventar 4379.
6. Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi / Hədiyyələr və Xatirə Əşyaları fondu. Qaval.
7. Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi / Etnoqrafiya fondu, inventar 5210.
8. Səfərova, Z. Azərbaycanın musiqi elmi (XIII-XIX əsrlər) / Z.Səfərova. – Bakı: Azərnəşr, – 2006. – 544 s.
9. Şuşinski, F. Azərbaycanın musiqi xəzinəsi / F.Şuşinski. – Bakı: Vətənoğlu, – 2015. – 668 s.
10. Древнекитайская философия / – М.: Мысль, – 1973. – 384 с.
11. Корганов, В.Д. Кавказская музыка / В.Д.Корганов. – Тифлис: Мартирисянца, – 1908. – 84 с.
12. Шестакова, В.П. Музыкальная эстетика западноевропейского Средневековья и Возрождения / В.П.Шестакова. – М.: Музыка, – 1966. – 574 с.
13. Рахмани, А. “Тарихи алам арайи Аббаси” как источник по истории Азербайджана / А.Рахмани. – Баку: Изд-во Азербайджан ССР, – 1960. – 191 с.

**THE ROLE OF MATERIAL SAMPLES STORED IN THE COLLECTION OF THE
NATIONAL MUSEUM OF HISTORY OF AZERBAIJAN IN THE FORMATION AND
PRESERVATION OF ETHNIC IDENTITY**

F.M. Ganiyeva

The article is devoted to ethnographic and ethnological studies of musical identity. The main issues discussed in this article are studied by world and Azerbaijani researchers on the influence of music as a symbol of identity on the life of the people. Musical identity studies address three main issues. First, the genesis of musical identity is considered, then national musical instruments specific to each nation are considered as an indicator of identity. Musical identity is considered in the context of such categories as ethnic or national identity. Also, musical identity is characterized as a kind of collective. The third issue, most often presented today in literature, is the preservation and transfer of samples of listed materials from generation to generation. The study examined the materials of the Ethnographic Foundation of the National Museum of History of Azerbaijan in the context of identity, and also presented musical instruments belong to various personalities contained in a rich collection. Since the end of the 19th century, musical meetings and societies have been organized in a number of cities of Azerbaijan, which was a great impetus for the development of music. The way of development of Azerbaijani music, various cultural processes taking place here, are investigated on the basis of historical sources.

Keywords: *music, identity, culture, art, mugham*

РОЛЬ МАТЕРИАЛЬНЫХ ОБРАЗЦОВ, ХРАНЯЩИХСЯ В КОЛЛЕКЦИИ НАЦИОНАЛЬНОГО МУЗЕЯ ИСТОРИИ АЗЕРБАЙДЖАНА, В ФОРМИРОВАНИИ И СОХРАНЕНИИ ЭТНИЧЕСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ

Ф.М. Ганиева

Статья посвящена этнографическим и этнологическим исследованиям музыкальной идентичности. Основные вопросы, обсуждаемые в этой статье, изучаются мировыми и азербайджанскими исследователями влияние музыки как символ идентичности на жизнь народа. В исследованиях музыкальной идентичности рассматриваются три основных вопроса. Сначала рассматривается генезис музыкальной идентичности, затем в качестве показателя идентичности рассматриваются национальные музыкальные инструменты, специфичные для каждой нации. Музыкальная идентичность рассматривается в контексте таких категорий, как этническая или национальная идентичность. Третий вопрос, наиболее часто представленный сегодня в литературе, сохранение и передача образцов перечисленных материалов из поколения в поколение. В ходе исследования были изучены материалы Этнографического фонда Национального Музея Истории Азербайджана в контексте идентичности, а также представлены музыкальные инструменты, принадлежащие различным личностям, содержащимся в богатой коллекции. С конца XIX века в городах Азербайджана устраиваются музыкальные собрания и общества, что стало большим толчком для развития музыки. Путь развития азербайджанской музыки, различные культурные процессы, происходящие здесь, исследуются на основе исторических источников.

Ключевые слова: *музыка, идентичность, культура, искусство, мугам*